

ДА 60-годдзя Уз'яднання БЕЛАРУСІ
«НА ПЛОШЧУ ВЫЙШЛІ
ШЧАСЛІВЫЯ ЛЮДЗІ»
 Стар. 2.
ПРАГРАМА «ПРАЛЕСКА»
ДЛЯ БЕЛАРУСКІХ САДЗІКАЎ
СПОРТ. ЗДАРЭННІ
 Стар. 3.

Максім ГАРЭЦКІ і Янка КУПАЛА:
НЕВЯДОМЫЯ ФАКТЫ
І ДАКУМЕНТЫ
 Стар. 4—5.
«КНЯЗЬ-ПІЛГРЫМ»
ВЯЛІКАГА КНЯЗТВА ЛІТОВСКАГА
Мікалай КРЫШТОФ РАДЗІВІЛ
 Стар. 4.

БЕЛАРУСЫ ў СВЕЦЕ
VILLA SOKRATES — ЦЭНТР БЕЛАРУСКОЙ
КУЛЬТУРЫ ў ПОЛЬШЧЫ
 Стар. 6.
«ПАКАРАННЕ»
АПАВЯДАННЕ
Сяргея ТАРАСАВА.
 Стар. 7—8.

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА ў 48 КРАІНАХ

Голас Радзімы

2 верасня 1999 года
 Цана 20 000 рублёў

№ 35

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 1955 г.

СВЯТА ПІСЬМЕНСТВА

ЧЫТАЦЬ ДЫК ЧЫТАЦЬ, ГҮЛЯЦЬ ДЫК ГҮЛЯЦЬ

● Юрась ЛЯШКЕВІЧ.

Нацыянальнае свята — Дзень беларускага пісьменства — сёлета будзе адзначацца ўжо шосты раз. За некалькі гадоў удзельнікі ўрачыстых мерапрыемстваў, прыхільнікі беларускай кнігі павандравалі па полацкай, тураўскай, наваградскай, нявіжскай ды аршанскай слаўных землях. І сапраўды слаўных, бо сваёй непаўторнай прыгажосцю натхнялі на стварэнне лепшых твораў не адно пакаленне пісьменнікаў, выхавалі нямала тых, хто імкнуўся і імкнецца адлюстравць прыгажосць роднага краю на паперы.

Хаця, калі зыходзіць з такіх крытэрыяў, то ў маладога свята велізарныя перспектывы быць ладжаным штотым з новымі месцамі. Бо Беларусь багатая і на прыгожыя, утульныя гістарычныя гарады і мястэчкі, і на выдатныя таленты.

Цяпер свята зноў вяртаецца на Палессе. Прымаць гасцей на гэты раз будзе Пінск. Як заўважыў на спецыяльна скліканай з нагоды свята прэс-канферэнцыі кіраўнік аркамітэта старшыня Дзяржкамтэта па друку Міхаіл Падгайны, Піншчына асацыіруецца са слыннымі сынамі краіны Ф. Філіповічам, Ф. Савічам, Я. Коласам, В. Дуніным-Марцінкевічам, М. Гарэцкім і, зразумела, з палескай пясняркай Яўгеніяй Янішчыц.

Так, менавіта Пінск абраны арганізатарамі «эпіцэнтрам» урачыстасцей, што па традыцыі прой-

дуць у першую нядзелю верасня. Але кола мерапрыемстваў не абмяжоўваецца толькі горадам і толькі адным днём. Яны будуць доўжыцца амаль тыдзень. Ужо з 1 верасня па чарнобыльскіх раёнах — Буда-Кашалёўскаму, Добрушскаму, Петрыкаўскаму, Столінскаму — адправіцца навукова-творчая экспедыцыя, якая закончыць свой шлях 5 верасня ў Пінску. У межах экспедыцыі плануецца праводзіць малебны ў мясцовых цэрквах, прапагандаваць беларускую кнігу. Адначасова будуць праходзіць і «Пінскія чытанні». Трэба сказаць, арганізатары з поспехам выкарыстоўваюць папярэдняю практыку, якая аказалася даволі эфектыўнай і атрымала станоўчы водгук у насельніцтва. Яшчэ падчас першага свята на Полаччыне прайшла падобная навукова-творчая экспедыцыя пад назвай «Дарога да святыхняў».

Акрамя ўсяго іншага, у гэтыя дні ў школах і іншых навучальных установах, прычым не толькі палескіх, запланаваны семінары, дзе ў цэнтры ўвагі будзе стан сучаснага беларускага пісьменства, кнігадрукавання і прэсы. Чакаюцца творчыя сустрэчы з пісьменнікамі, навукоўцамі, дзеячамі культуры і мастацтва. Бібліятэкі, у сваю чаргу, рыхтуюць спецыялізаваныя выставы. Запланаваны традыцыйныя «Скарынінскія чытанні».

(Заканчэнне на 2-й стар.)

КАХАННЯ ДЫ ЗГОДЫ!

Беларуская тэлезорка
Ларыса ГРЫБАЛЁВА
«куе» сваё сямейнае шчасце.
 (Вясельныя падрабязнасці — на 8-й старонцы).

АДВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ

Дарагія суайчыннікі! Вялікае дзякуй за вашу працу. Мы пачалі атрымліваць «Голас Радзімы». Гэта як глыток крынічнай вады для згаладалых па роднай мове, па ўсім, што мы называем Беларуссю.

Па меры сваіх магчымасцей стараемся захоўваць беларускія традыцыі, спяваем нашы песні, падтрымліваем адзін аднаго, уносім пасільны ўклад у развіццё сяброўскіх адносін паміж народамі Расіі і Беларусі.

Ваша (цяпер і наша) газета можа аказаць вялікую дапамогу нашаму зямляцтву і іншым, калі ў ёй будуць друкавацца матэрыялы па гісторыі Беларусі, біяграфіі і творы вядомых беларускіх пісьменнікаў, народныя песні (з нотамі), рэкамендацыі па вывучэнню мовы, народных танцаў.

Загадзя ўдзячныя. Спадзяемся на далейшае супрацоўніцтва.

Васіль ДАВІДОЎСКІ,
 прэзідэнт Архангельскай рэгіянальнай
 грамадскай арганізацыі «Зямляцтва
 «Беларусь»».

АНОНС

**«ЕЛЬСК. АЛЯСКАЯ...
 РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ»**

У 80-я — пачатку 90-х гадоў я шмат друкаваўся на старонках «Голасу Радзімы». Мая тэматыка — тапаніміка, гісторыя мясцовасці ў геаграфічных назвах. Абноўлены «Голас Радзімы» ўжо заўважылі. Да газеты пацягнуліся чытачы і ў Гомелі. Прапаную рэдакцыі свой артыкул. Прашу надрукаваць яго пад рубрыкай (калі будзе згода) «На карце Беларусі». Мяркую, што тапанімічная тэматыка павінна прысутнічаць на старонках газеты. У сваю чаргу, абяцаю (з вашай згоды) дасылаць матэрыялы пра назвы розных паселішчаў і іншых аб'ектаў на тэрыторыі рэспублікі.

Аляксандр РОГАЛЕЎ,
 доктар філалагічных навук.

На выставе «Нацыянальныя падручнікі» сёлета прадстаўлены выданні для агульнаадукацыйных школ з беларускай, рускай і польскай мовамі навучання, карты па гісторыі і геаграфіі.

Для дзяцей з асаблівасцямі разумовага развіцця, парушэннямі слыху, зроку падрыхтавана спецыяльная літаратура.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БелТА.

НАПЯРЭДАДНІ

**ДОЎГАЧАКАНЫ
 МУЗЕЙ КІНО**

У снежні беларускаму кінематографу «стукне» 75! А хто ведае, што адных толькі поўнаметражных мастацкіх фільмаў на нашай кінастудыі знята амаль 500?! Каму вядома, што першую ў гісторыі беларускага кіно міжнародную ўзнагароду наш фільм «Канцэрт Бетховена» атрымаў аж у 1937 годзе і не дзе-небудзь, а ў Парыжы?! Хто памятае, што фільм Льва Голуба «Дзяўчынка шукае бацьку» (дарэчы, абсалютны «касавы» лідэр савецкага дзіцячага кіно) ішоў у кінапракаце 85 краін свету, а фільмы-казкі Леаніда Нячаева «Прыгоды Бураціна» і «Пра Чырвоную Шапачку» — 91 і 86 краін адпавед-

на?! Хто ведае, што самая запатрабаваная глядачом наша стужка «Мяне завуць Арлекіна» Валерыя Рыбарава, сабраўшы аўдыторыю амаль 42 мільёны чалавек, увайшла ў сотню самых папулярных савецкіх кінакарцін?! Хто, нарэшце, помніць, што ў стварэнні беларускіх фільмаў удзельнічалі Мікалай Сіманаў, Барыс Бабачкін, Міхаіл Жараў, Самуэль Міхоэлс, Лідзія Смірнова, Ісаак Дунаеўскі, Аркадзь Райкін, Уладзімір Высоцкі і многія-многія іншыя слаўныя асобы?!

І вось з'явіўся шанц адрадіць грамадскую значнасць, моцна папсаваны ў 90-я гады прэстыж нашага кінема-

тографа, рэаніміраваць тое, што складае яго гонар і надзею. І сярод іншага для гэтага ў дні будучых юбілейных мерапрыемстваў мяркуецца адкрыць першую (і па сутнасці галоўную) чаргу Музея беларускага кіно — яго кіназалу.

І. А.

ДА 60-годдзя ўз'яднання БЕЛАРУСІ

«НА ПЛОШЧУ ПРЫЙШЛІ ШЧАСЛІВЫЯ ЛЮДЗІ...»

Заходняя Беларусь пад «апэкай» панскай Польшчы знаходзілася 21 год. Мне лёгка ацэньваць і параўноўваць былое і сучаснае, таму што я — сведка тых падзей.

Мне было 12 год, і я прыйшоў ранаіцай з бацькам з вёскі Верхавуцце разам з аднавяскоўцамі сустрэкаць Чырвоную Армію ў райцэнтр Янава (цяпер Іванава Брэсцкай вобласці).

На плошчы ўжо было людна, многія прыйшлі з транспарантамі, лозунгамі, кветкамі. Калона чырвонаармейцаў на грузавых машынах, бронетранспарцёрах і іншай баявой тэхніцы, якую суправаджалі на невялікай вышыні самалёты, з'явілася ў 11 гадзін 30 мінут. Плошча да гэтага часу была запоўнена да адказу. Гэта было ўражальнае відовішча, лікаванне і радасць прысутных не стрымлівалі.

Калі калона спынілася, людзі абдымалі салдат і камандзіраў, дарылі кветкі, частавалі беларускім салам, загорнутым у чысцюткія льяныя сурвэты.

Салдаты дарылі сялянам маршанскую махорку, каман-

дзіры — папіросы «Прыбой» і «Спорт». Мне падарылі зорачку ад фуражкі.

Большасць беларусаў Заходняга краю жыла пры папаяках бедна. У моладзі было адзінае культурна-масавае мерапрыемства — на вясковай вуліцы вечарам босымі патанцаваць пад гармонік ды паспяваць хорам. Але часта ў цемнаце ціха з'яўляліся польскія жандары з карабінамі і дубінкамі, якімі збівалі без усялякай прычыны моладзь, не разбіраючы, дзяўчына гэта ці падлетак, і, рагочучы, ад'язджалі. Збірацца больш трох чалавек забаранялася. Ва ўсіх школах заняткі вяліся на польскай мове. У раёне працавала толькі адна сямігодка, астатнія школы — пачатковыя.

Уладам было ўсё роўна, прыйшло дзіця ў 7 год на вучобу ці не. Настаўнік, пан Тунчык, часта беспрычинна даваў «лапу»: біў лінейкай па далоні, прымяняў і больш жорсткія «выхаваўчыя» меры. У школу страшна было ісці.

У 1937 годзе польскія ўлады пасадзілі бацьку ў турму. Такім чынам, мы па-свойму таксама перажылі 37-мы год. Калі сям'я з 7 чалавек страціла кармільца,

мяне ва ўзросце 10 гадоў аддалі ў пастухі да заможнага селяніна Віктара ў вёску Заруддзе. Мой рабочы дзень цягнуўся 16 гадзін. Калі прыганяў кароў з пашы, гаспадар адпраўляў мяне галоднага, босага, без шапкі ў спякоту ачуваць цяпкай бульбу. Я нярэдка страчваў прытомнасць. Кармілі ў асноўным пракіслым малочным супам, бульбай і хлебам. У школе ж нікому не было справы, чаму я не прыйшоў у 4 клас.

Пасля ўз'яднання я змог атрымаць не толькі сярэдняю, але і вышэйшую адукацыю. А раней жа ў заходніх раёнах на пасадах служачых, не кажучы ўжо пра кіруючыя, беларусаў не было.

З вызваленнем у 1939 годзе людзі зажылі зусім па-іншаму, у іх з'явіўся хлеб і да хлеба, у вёскі прыйшлі адукацыя і ахова здароўя, павага да простых вясковых людзей.

Пасля аб'яднання з вёска нашага раёна выйшла многа ўрачоў, настаўнікаў, афіцэраў, інжынераў і іншых спецыялістаў. Усе кіраўнікі раёна — мясцовыя.

Уладзімір МАСЮК.

Кастрычнік 1939 года. Навагрудак.

Верасень 1939 года. Гродна пасля адступлення польскай арміі.

ПРЫВІТАННЕ, ШКОЛА!

СТВАРАЕЦЦА НЕДЗЯРЖАЎНАЯ ГІМНАЗІЯ

Калегія Міністэрства адукацыі дазволіла стварэнне ў прыгарадзе Мінска недзяржаўнай гімназіі пад назвай «Адраджэнне», дзе навучэнцы змогуць жыць на поўным пансіёне.

Для дзейнасці новай сярэдняй навучальнай установы арандуецца корпус аздараўленчага цэнтру прадпрыемства «Мінскрамбуд» «Спадарожнік», размешчаны ў маляўнічым прадмесці сталіцы — Ждановічах. Вучэбны профіль новай гімназіі будзе выплываць з адпаведнасці з адукацыйнымі запітамі дзяцей і іх бацькоў.

Сучасная матэрыяльная база гімназіі дазваляе прапанаваць сталічным і іншагароднім навучэнцам не толькі звычайны пералік адукацыйных паслуг, але і нетрадыцыйныя — кругласутачнае пражыванне, харчаванне і паўнацэнны адпачынак у інтэрнаце, разлічаным на 24 чалавекі.

Пакуль гімназія «Адраджэнне» з'яўляецца адзінай недзяржаўнай сярэдняй навучальнай установай краіны з поўным пансіёнам. Падобная папярэдняя гімназія спыніла сваё існаванне з-за фінансавых цяжкасцей. Зараз у Беларусі дзейнічаюць 14 недзяржаўных сярэдніх навучальных устаноў — па адной у Гомелі, Брэсце і Кобрыне (Брэсцкая вобласць) і 11 — у Мінску.

ШКОЛЬНЫ КРЭДЫТ

Адразу 30 мільёнаў рублёў змаглі выдаткаваць на абноўкі сыну ці дачцы да школы клапатлівыя бацькі. І суму гэтую не давалася тэрмінова забіраць з сямейнага бюджэту. Ужо другі год запар «Беларусбанк» прадастаўляе сем'ям, якія маюць дзяцей, крэдыт для падрыхтоўкі дзяцей да новага навучальнага года.

Прадугледжаныя выплаты і для студэнтаў ВУНУ, вучняў ПТУ і тэхнікумаў дзённай формы навучання, якім не споўнілася 23 гады. Бацькі гэтых маладых людзей могуць разлічваць на суму, якая не перавышае 50 мільёнаў рублёў. Прычым, яе памер будзе залежаць ад даходу сям'і.

Дарэчы, падобны від паслуг карыстаецца ў насельніцтва папулярнасцю. У мінулым годзе, напрыклад, крэдыт атрымалі 5 800 сем'яў.

СВЯТА ПІСЬМЕНСТВА

ЧЫТАЦЬ ДЫК ЧЫТАЦЬ, ГҮЛЯЦЬ ДЫК ГҮЛЯЦЬ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Характэрнай асаблівасцю сёлётыня святкавання з'яўляецца тое, што ўрачыстасці прысвечаны знамянальнаму юбілею ў айчынным кнігадрукаванні — 470-м угодкам першага Статута Вялікага княства Літоўскага. Улічваючы, што гэта была, па сутнасці, першая аформленая канстытуцыя на тэрыторыі Еўропы, беларусы мусяць годна адзначыць такую дату.

Ну а праграма святкавання 5 верасня ў самім Пінску выглядае наступным чынам:

8.00—10.00. Святочнае богаслужэнне ў праваслаўных храмах.

10.00—12.30. «Пінскія чытанні» (на базе Рэспубліканскага музея беларускага Палесся). Адкрыццё выставы каліграфіі.

13.00. Урачыстае адкрыццё свята на галоўнай плошчы горада:

- мастацка-гістарычнае шэсце;
- урачыстая частка;
- карціны старажытнай культуры.

14.00—18.00. Фестываль беларускай прэсы і кнігі (зноў жа на цэнтральнай плошчы):

- фотавыстава «Мая Беларусь»;

- прэзентацыя беларускіх перыядычных выданняў і кніг;
- сустрэчы з галоўнымі рэдактарамі газет і часопісаў, з выдаўцамі;

- выставы кніг і прэсы;
- канцэртныя выступленні прафесійных і самадзейных мастацкіх калектываў.

14.00—17.00. У дзідзічым парку ладзіцца свята дзідзічай кнігі «Напісанае застаецца»:

- сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі;
- збор дабрачыннай бібліятэкі;
- гістарычныя конкурсы, віктарыны, гульні;
- канцэртныя выступленні.

15.00—18.00. «Крыніца роднага слова» — фальклорна-этнографічная кампазіцыя на ўзбярэжжы ракі Піна. Пінская багатуха, «этнографічны музей» пад адкрытым небам, народныя звычкі, абрады, святочныя гульні, выступленне фальклорных мастацкіх калектываў.

20.00. Закрыццё свята, галаканцэрт з удзелам вядучых мастацкіх калектываў і творчай моладзі краіны.

«Голас Радзімы» таксама збіраецца на свята пісьменства. Спадзяемся пазнаёміцца бліжэй з нашымі ўжо сталымі сябрамі, а таксама знайсці новыя.

МІЖНАРОДНЫЯ СТАСУНКІ

У ААН ПЫТАННЕ АБ ПРАВАХ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ ЗНЯТА

Беларускія ўлады ўзялі на сябе абавязальства правесці ў рэспубліцы шэраг мерапрыемстваў, звязаных з абаронай правоў чалавека.

У прыватнасці, Беларусь мае намер у бліжэйшы час запрасіць спецадкладчыка ААН па забеспячэнню незалежнасці дзейнасці суддзяў, а таксама арганізаваць прыезд у рэспубліку «рабочай групы ААН па адвольных затрыманнях».

Урад рэспублікі мае намер

прыняць таксама ўсе неабходныя меры для ўступлення Беларусі ў Савет Еўропы і далучэння рэспублікі да Еўрапейскай канвенцыі па правах чалавека.

Беларусь выказала гатоўнасць правесці заканадаўчыя рэформы, накіраваныя на ўмацаванне існуючай сістэмы абароны правоў чалавека і дэмакратыі, увесці ў 2000 годзе пост незалежнага амбасадмена і правесці справядлівыя парламенцкія выбары, якія прадугледжваюць роўны доступ кандыдатаў у

дэпутаты да дзяржаўных СМІ, адсутнасць цензуры і забеспячэнне свабоды сходаў і права на мірныя дэманстрацыі.

У сувязі з прынятымі беларускімі ўладамі на сябе абавязальствамі падкамісія ААН па заахвочванню і абароне правоў чалавека палічыла магчымым зняць з галасавання праект рэзалюцыі аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі.

Пётр РАМАНАЎ.

Фота БелТА.

19 жніўня ў Мінску адбылося адкрыццё аўтавакзала еўрапейскага ўзроўню «Маскоўскі». У афіцыйнай цырымоніі прыняў удзел прэм'ер-міністр Рэспублікі Беларусь Сяргей ЛІНГ.

ПАРТЫ І РУХІ

НА 1 ЖНІЎНЯ Ў БЕЛАРУСІ ПРАЙШЛІ ПЕРАРЭГІСТРАЦЫЮ В ПРАЦЭНТАЎ ГРАМАДСКІХ АБ'ЯДНАННЯЎ. Міністэрствам юстыцыі перарэгістравана 224 грамадскія аб'яднанні, 5 палітычных партый, адзін саюз грамадскіх аб'яднанняў і 34 прафесійна-навуковыя саюзы. Раней, па стану на 1 лютага 1999 года, у рэспубліцы было зарэгістравана 2 502 грамадскія аб'яднанні, з якіх 1 018 мелі статус рэспубліканскіх, а 146 — міжнародных.

Згодна з Дэкрэтам кіраўніка дзяржавы ад 26 студзеня бягучага года, заявы аб перарэгістрацыі палітычных партый, прафесійна-навуковых саюзаў, іншых грамадскіх аб'яднанняў прымаўся Міністэрствам юстыцыі да 1 жніўня 1999 года. У выніку ўсяго па рэспубліцы падалі дакументы на перарэгістрацыю 1 537 грамадскіх аб'яднанняў. З 27 зарэгістраваных палітычных партый падалі дакументы на перарэгістрацыю 19.

На пасяджэннях Рэспубліканскай камісіі па рэгістрацыі грамадскіх аб'яднанняў было разгледжана 683 матэрыялы аб перарэгістрацыі. Па 629 з іх унесена заключэнне аб магчымасці рэгістрацыі, 54 грамадскім аб'яднанням у рэгістрацыю адмоўлена.

Як адзначылі ў прэс-службе Мініюста, асноўнай прычынай, па якой значная частка грамадскіх аб'яднанняў не падала дакументы на перарэгістрацыю, з'явілася тое, што даныя арганізацыі фактычна спынілі сваю дзейнасць.

Сяргей ЗВЕРАЎ.

СПОРТ

СЕНСАЦЫЯ МАКСІМА МІРНАГА

Адбылася вельмі прыемная для беларусаў сенсацыя. Яе аўтарам на хардзе ў амерыканскім Індыянаполісе стаў тэнісіст Максім Мірны, які ўпэўнена перамог аднаго з фаварытаў — пачынаючага 16-м бразільца Фернанда Мелігені. У на рэдкасць упартым першым сэце беларус выйграў тай-брэйк — 7:5, а ў другім упэўнена давёў матч да перамогі. Цікава, што адлегласць у рэйтынгу АТР паміж Мірным і Мелігені на пачатак тыдня складала 90 прыступак.

ВАКОЛ НАРАЧЫ

ЗА 3 ГАДЗІНЫ 48 ХВІЛІН

Больш за семдзесят чалавек — аматараў бегу выйшлі на старт у Мядзелі, каб па дарозе даўжынёй 61 кіламетр абгануць Нарачанскія азёры.

33-гадовы выпускнік фізкультурнай акадэміі мінчанін Сяргей Казлоў стаў абсалютным пераможцам з вынікам — 3 гадзіны 48 хвілін!

І не дзіўна: яшчэ дзесяць гадоў назад на міжнародным марафоне ў Маскве ён быў таксама першым. За ім фінішаваў больш малады Ігар Навіцкі, таксама пераможца многіх спаборніцтваў. Трэцім прызёрам стаў Уладзімір Сокалаў са Смаленска. Жалезны характар праявіла Людміла Шабалава з пасёлка Лясное Мінскага раёна: у свае 57 год пасляхова пераадолела ўсю дыстанцыю.

А работніцы з Маладзечна Галіне Кавалёвай не было роўных на 30-кіламетроўцы. Дзеці і падлеткі спаборнічалі на 2 і 5 кіламетрах. Турысты з клуба «Аптымаліст» у гэты ж час зрабілі пешы паход па наваколлі запаведніка.

ПЯЦБОРАК ЧАКАЕ СІДНІЙ

Пераможцай у самай прэстыжнай намінацыі — асабістым заліку на чэмпіянаце Еўропы па сучаснаму пяцібор'ю сярод жанчын стала неаднаразова прызёр Кубка Міру гамяльчанка Жанна ШУБЯНОК. Там жа, у Фінляндыі, яна заваявала права на ўдзел у Алімпійскім гульні ў Сіднеі, дзе ўпершыню ў гісторыі алімпіяд будзе дэбютаваць жаночае пяцібор'е.

Фота Бел А.

ЗАЎТРА ПАЧЫНАЕЦЦА СЁННЯ

САПРАЎДЫ, дзеці — наша радасць. Маленькія, шустрыя чалавечкі. Колькі добрых пачуццяў выклікаюць яны. Колькі ў іх бадзёрасці, жывасці, прагі жыцця. Колькі цікавасці ў вачанятах нашых непаўторных хлопчыкаў і дзяўчынак:

— Мамачка, глядзі, які прыгожы галубок!

А галубок — шэранькі, грудка ззяе ўсімі колерамі вясёлкі. Так і хочацца малому паглядзіць яго.

— Мама, — просіць дзяўчынка, — пакажы, вунь якая кветка.

Рамонак беленькі, чысты, сам так і просіцца ў рукі.

Але ў мамы іншыя клопаты. Мама трэба спяшацца на працу. І пакідае яна сваё дзіцятка выхавальніцам. На цэлы дзень. І цэлы дзень маленькія будуць жыць у дзіцячым садзіку, сярод іншых і ў садзіку нумар 92 Мінскай цэпраэлектрацэнтралі. Там малых і дагледзяць, і розным карысным рэчам навучаць.

— Я задаволеная сваім калектывам, — гаворыць Марыя Чарэпка, загадчыца дзіцячага сада. — Не ўсё ў нас адразу ладзілася, але з часам уладкавалася, стала на свае месцы, у асноўным так, як нам таго хацелася. Стараемся сваім выхаванцам даць веды, неабходнае развіццё — і фізічнае, і духоўнае, увогуле ўяўленне пра дабро і зло на зямлі.

Было вельмі прыемна бачыць маленькіх хлопчыкаў і дзяўчынак, апранутых у святочныя беларускія нацыянальныя строі, такіх акуратных, сціплых. Хацелася верыць, што з іх вырастуць вартыя грамадзяне Беларусі, тыя, хто павядзе нашу краіну разумным шляхам, як казаў паэт, да святла і сонца. І тут вельмі

ДЗЕЦІ — НЕ ГРЫБЫ, АЛЕ РАСТУЦЬ ХУТКА

дапамагае выхавальнікам садзіка нядаўна распрацаваная праграма «Пралеска».

— Гэта першая падобная нацыянальная праграма ў Беларусі, — сказала метадыст Лілія Ладуцька. — Лепшыя вучоныя краіны працавалі над яе стварэннем. І ў выніку прадугледжана ўсё, што трэба даць дзецям для паўнацэннага выхавання.

У садзіку працуюць розныя спецыялісты, але асноўны клопат ва ўсіх адзін — прывіць малечы высокае пачуццё чалавечай годнасці, гонару, разуменне, што ты — грамадзянін сваёй краіны. А сродкі для гэтага існуюць розныя і, у першую чаргу, дзіцячая творчасць — пастаноўкі спектакляў, абмеркаванні розных тэм. Вельмі прыгожа дзеткі гэтага садзіка святкуюць Гуканне вясны, Купалле, Каляды... Тут яны і звычайна беларускія пазнаюць, і ўсведамляюць сваю беларускасць, адчуваюць сваімі маленькімі сэрцамі прыгожасць роднага краю. Любіць родную зямлю,

прыроду вучаць ў дзіцячай фальклорнай групе, у музычнай... На прагулках таксама. А двор у садзіку — заглядзенне: вакол розныя дрэвы, клумбы, кветкі... Ёсць у садзіку і свой музей, экспанаты якога зроблены ўласнымі рукамі: ад лапцяў да кроснаў. Працуюць гурткі англійскай мовы, тэатральны, іншыя.

Багаты вопыт працы дзіцячага сада № 92, базавага па праграме «Пралеска», шырока выкарыстоўваецца іншымі. Распрацаваны адпаведны метадычны рэкамендацыі, некалькі супрацоўніц садзіка самі ўжо сталі кіраваць іншымі дзіцячымі ўстановамі Мінска.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОЎСКИ.

НА ЗДЫМКАХ: загадчыца сада Марыя ЧАРЭПКА; васьмь так шчыра дзеці віталі нас; Тамара КАЗЛОВА чытае выхаванцам беларускія казкі.

Фота Віктара СТАВЕРА.

МІНСК, ЗАХАРАВА 28. ДОМ ДРУЖЫ

На гэты раз сустрэча з сялянамі адбылася ў вёсцы Орля, у доме бацькі шафёра Сяргея Андросова, які вёз дэлегацыю ў гарадскі пасёлак. У гасцінным доме бацькі Сяргея — Алега Уладзіміравіча — бяседа доўжылася не адну гадзіну. Канешне ж, як заўсёды ў такіх выпадках, гаспадары не забыліся пра святочны абрус, на якім праз хвіліны ўжо высіліся талеркі з традыцыйнымі сялянскімі пачатункамі. Гаспадары хваляваліся. Такіх гасцей, што прыехалі зда-

лёку, яны, натуральна, не чакалі.

— Мы рады вам, але ці зможам прыняць так, як вы прывыклі, — мовіў гаспадар. — Вельмі ўжо вяльможныя панове.

— Нічога, не хвалюцца, дружа. Нам хацелася даведацца, як вы тут жывяце.

— Усё добра, паночку, як бачыце, і жывём, і трошкі рухаемся, хаця гады бяруць сваё.

— А ці ёсць розніца ў абставінах сённяшняга жыцця і таго, дэ-перабудовачнага?

— Мабыць цяпер трошкі лепш жывецца: маем свой кавалак зямлі, прыдбалі трактар «Беларусь», кароўка і іншая жыўнасць маецца, а працаваць ад цямна да цямна мы ўжо даўно прывыклі.

— І ніякіх праблем?

— А калі іх не было. Сёння яны тычацца больш майго сына Сяргея,

Хлопчыкі з Мадагаскара ў час правядзення на востраве Дзён Беларусі.

Арсен ВАЊІЦКІ

АДЦЕННІ ЖЫЦЦЯ

Урыўкі з главы «У імя будучага»

які жыве ў Мінску. Справа ў тым, што ён бізнесмен, і ад гэтага ня добра нават майму ўнуку-шасцікласніку Аляксею. У школе некаторыя вучні ставяцца да яго адмоўна, як да сына заможнага чалавека, багацея. А які ён багацей? Толькі на хлеб зарабляе нетрадыцыйна, не так, як раней.

— Шкада, але, на маю думку, заўсёды патрэбны немалы час, каб людзі зразумелі новыя каштоўнасці. Мы ў Бельгіі прайшлі праз гэта ўжо ў пачатку стагоддзя. Таксама не ўсе і не ўсё адразу ацанілі.

Падчас гэтай размовы Ізабэла Дзю Буа Дэш была даволі сумнай. Не таму, што сустрэча была ёй недаспадобы. Яна знаходзілася пад уражаннем папярэдняй сустрэчы з яе бацькоўскім домам у пасёлку Жалудок. Нярадасны настрой навеялі ёй родныя мясціны. Раскіданым гняздом сталася бацькоўская сядзіба. Дзеці раз'ехаліся па свеце, хто цяпер жыве ў Польшчы,

хто ў Францыі ці Канадзе, яна ж грамадзянка Бельгіі. Занядабалі прыгожыя раней будынкi. Не жыве ў іх ніхто, нікому не патрэбны сталі, паступова разбураюцца. У былыя пакоі, што ў тое гумно, навалалі сена невядома для чаго.

— Нават за савецкім часам гэты прыгожы дом быў у добрым стане, — вымавіла пані Ізабэла. — Сядзібе заўсёды патрэбны гаспадар. Добра было б стварыць у гэтым гмаху цэнтр рэабілітацыі хворых дзяцей. На жаль, патрэба ў гэтым на Беларусі немалая.

Часам здараюцца і недарэчнасці. Нашы партнёры з Аўстрыі Марыя Хетцэр і Курт Хюрбэ аднойчы наведвалі вёску Яхімаўшчыну, што ў Маладзечанскім раёне. Добры гаспадар Генадзь Бажко паказаў усё лепшае, што ў яго ёсць. Прыемная была сустрэча. Напрыканцы яе адзін з былых кіраўнікоў горада Маладзечна,

які там прысутнічаў, прапанаваў заехаць яшчэ і ў горад. Калі мы туды прыехалі, ён не прыдумав нічога лепшага, як паказаць тую ў два-тры паверхі катэджы, што ўражліва ўзвышаліся на ўскраіне горада.

— Чый гэты гмах? — запытаў доктар Хюрбэ.

— Кіраўніка сувязі горада.

— А гэты?

— Начальніка чыгункі, а гэта кіраўніка спраў...

— У мяне больш пытанняў няма. Увогуле, для чаго мы сюды прыехалі? Такія дамы не па кішэні нават сярэднезабеспечанаму жыхару Аўстрыі. У такім разе, хто каму павінен дапамагаць?

— Тады паехалі, паглядзім, як мы добраўпарадкавалі стадыён.

— Як хочаце, — без энтузіязму мовілі госці.

Працяг.
Пачатак у №№ 25—27, 29, 30, 32—33.

СПАДЧЫНА

● Валерый ЯРМОЛЕНКА, доктар геаграфічных навук.

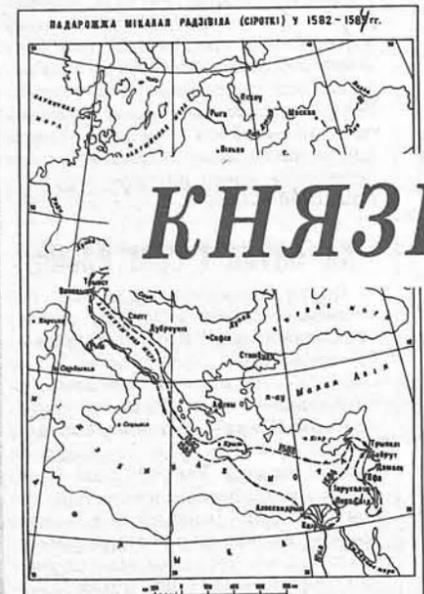
Сёлета геаграфічная навука адзначае 450-годдзе з дня нараджэння заснавальніка геаграфічных ведаў у Вялікім княстве Літоўскім — Мікалая Крыштофа Радзівіла, які нарадзіўся 2 жніўня 1549 года ў Нясвіжы, у сям'і літоўскага канцлера князя Мікалая Радзівіла па мянушцы Чорны. Княжацкі род Радзівілаў вядомы з XII стагоддзя (Радзівілаўскі летапіс, дзедзены да 1206 года, з сярэдзіны XVIII стагоддзя значодзіцца ў архіве Пецярбургскай акадэміі навук). Радзівілы заўсёды займалі вышэйшыя дзяржаўныя і ваенныя пасады на Русі Літоўскай, потым у Рэчы Паспалітай, а з канца XVIII і ў пачатку XX стагоддзяў — у Расіі. І яны заўсёды дадавалі мянушкі да аднолькавых імёнаў прадстаўнікоў свайго роду, тым самым прыраўноўваючы сябе да найпершых у Еўропе дынастый. Мікалай Крыштоф атрымаў мянушку Сіротка з лёгкай рукі Сігізмунда II Аўгуста, вялікага князя літоўскага (з 1529 года) і караля польскага (з 1548 года). З гэтай

ўсынавіў 19-гадовага Сіротку). Да свайго тытула "князь на Нясвіжы" Мікалай Крыштоф дадаў тытул "граф на Міры" і неадкладна (1568) атрымаў сваю першую дзяржаўную пасаду — маршалка вялікага літоўскага, стаўшы адным з вышэйшых саноўнікаў вялікакняжацкага двара. Нясвіжскі князь адразу ж уключыўся ў работу па стварэнню уніі, якая была прадыхавана абставінамі, звязанымі з Лівонскай вайной, і аб'ядноўвала ВКЛ і Каралеўства Польскае ў адну дзяржаву — Рэч Паспалітую. Гэты дагавор увайшоў у гісторыю як Люблінская унія 1569 года. Стаўленне князя Радзівіла да гэтай уніі пераканаўча пацвярджае пісьмо яго малодшага брата — кардынала Рэчы Паспалітай Ежы Радзівіла: "Я выказаваў упэўненасць, што ты працягнеш называць сябе літвінам, а не палякам".

Радзівіл Сіротка падтрымліваў унутраную і знешнюю палітыку Стэфана Баторыя, які стаў з красавіка 1576 года каралём Рэчы Паспалітай. На апошняй стадыі Лівонскай вайны (1558—1583) пры асадзе Полацка (1579) Сіротка атрымаў цяжкае раненне ў галаву, пасля чаго беспаспяхова лячыўся на лепшых курортах Германіі і Італіі. У гэты перыяд у яго ўзнікла думка наведваць "у імя выратавання" свята мясціны Іерусаліма.

(дарэчы, першым з беларусаў падняўся на піраміду Хеопса). У час зваротнага марскога шляху на караблі "Сагітыя" спыняўся на астравах Кіпр, Родас, Крыт і іншых і толькі ў сакавіку 1584-га выйшаў на бераг Еўрапейскага мацерыка на поўдні Італіі, хутчэй за ўсё ў порце Таранта ў Калабрыі. Адсюль Сіротка накіраваўся на поўнач, у Венецыю, уздоўж усходняга ўзбярэжжа Італіі, наведваў Вечны горад — Рым. З свайго падарожжа Радзівіл прывёз у Нясвіж археалагічныя і заалагічныя калекцыі. Дзве егіпецкія муміі (мужчынская і жаночая), якія ён набыў тайна ад уладаў, былі выкінуты за борт на зваротным шляху ў час шторму ў Міжземным моры па патрабаванню прым-

КНЯЗЬ — ПІЛІГРЫМ

мянушкай ён увайшоў у гісторыю і як дзяржаўны дзеяч, і як падарожнік, і як асветнік-літэратар.

Выхаванне і адукацыю Мікалай Крыштоф Сіротка атрымаў грунтоўна. Інакш і быць не магло: бацька, Радзівіл Чорны, навучаўся ва ўніверсітэтах Германіі, аб'ездзіў усю Еўропу, заўзяты калвініст, які заснаваў у Нясвіжы друкарню і выдаў славуную Брэсцкую (Радзівілаўскую) Біблію, звярнуў значную ўвагу на выхаванне і адукацыю сына. Пачатковую адукацыю Сіротка атрымаў у Нясвіжскай пратэстанцкай школе, таксама заснаванай яго бацькам. Гэтая школа карысталася вялікім аўтарытэтам — сярод выкладчыкаў былі такія вядомыя вучоныя і літэратары, як Д. Бландарт, Ф. Станкір, Я. Тэнандр, Д. Шоман. Сярод вучняў школы былі і будучы канцлер Вялікага княства Літоўскага Леў Сапега. Пасля Сіротка скончыў Лейпцыгскі ўніверсітэт (1565), дзе вывучаў геаграфію і медыцыну, а пазней, згодна з апошняй воляй бацькі, шмат падарожнічаў па Заходняй Еўропе — Германія, Францыя, Аўстрыя, Італія, наведваў шэраг універсітэтаў.

У 1581 годзе Радзівіл прыняў удзел у асадзе Пскова арміяй Стэфана Баторыя, а наступнай вясной пачаў рыхтавацца да падарожжа ва Усходняе Міжземнамор'е. У гэты перыяд, у пачатку 1582 года, Нясвіж, забудова якога была ў той час цалкам драўлянай, наведваў прадстаўнікі езуіцкага ордэна. Мясціна ім не спадабалася, у сваёй справядчасці ў Рым яны пагардліва назвалі яго "логава". Гэта літаральна ўзрушыла Сіротку, ён пакляўся пасля вяртання "з Палесцін" зрабіць з "логава" сапраўдны горад і загадаў пачаць падрыхтоўчыя работы.

У жніўні 1582-га Сіротка адправіўся ў падарожжа праз Гродна, куды заехаў для развітання з каралём Рэчы Паспалітай. Стэфан Баторый раіў яму ехаць праз Канстанцінопаль, але Радзівіл вырашыў рухацца праз Варшаву, Кракаў і Вену ў Венецыю.

Падарожжа Радзівіла Сіроткі ва Усходняе Міжземнамор'е працягвалася з 16 верасня 1582 па 7 ліпеня 1584 года. З ім было 9 чалавек світы — у якасці слуг і спадарожнікаў, у тым ліку лекар Іаан Шульц, повар Ерамей Гермек і два езуіты ад Пятра Скаргі. Ужо ў лістападзе 1582 года Радзівіл быў у Венецыі, дзе заставаўся вельмі доўга. Далейшы яго шлях ляжаў па Адрыятычным і Міжземным морам да вострава Крыт. У пачатку чэрвеня ён высадзіўся ў Яфэ і к канцу месяца прыбыў у Іерусалім, наведваўшы Галілею і Самарыю. Дарога пралягала па месцах, што згадваюцца ў Свяшчэнным пісанні і жыццях святых: у Баальбеку ён наведваў руіны палаца Саламона і гару, на якой, па паданню, Каін забіў Авеля, пабачыў крыніцу, дзе хрысцілі святога Паўла.

У святых мясцінах Радзівіл правёў два тыдні і 9 ліпеня накіраваўся ў Егіпет, дзе жыў тры месяцы, наведваў Александрыю, Каір, Мемфіс і зрабіў падарожжа ўверх па Ніле

хлівых спадарожнікаў. Таксама ў Нясвіж для ўласнага запарка былі дастаўлены пара малпаў, два леапарды, папугай і пара "фараонавых крыс" — суслікаў. Пазней незвычайную гісторыю з нясвіжскімі суслікамі апісаў Уладзіслаў Сыракомля ў сваёй кнізе "Wedrowki po moich niegdys okolicach. Wilno, 1853".

Пасля вяртання ў Нясвіж усе прыгоды і ўражанні ад падарожжа, занатаваныя ў падарожнічым дзённымі, Мікалай Крыштоф апісаў на польскай мове ў выглядзе пісем да прыяцеля. Рукпіс, аднак, не быў адразу выдадзены, хаця для гэтага князь меў досыць часу. Перапрацоўкай свайго дарожнага дзёніка ў кнігу князь заняўся толькі ў 1590 годзе, калі атрымаў ад новага караля Сігізмунда III спакойную пасаду троечкага ваяводы. Тройкі (цяпер Тракай), размешчаная ў маляўнічым азёрным краі пад Вільняй, яшчэ ў XV стагоддзі была рэзідэнцыяй вялікіх літоўскіх князёў. Цудоўная прырода, атмасфера прыгожага сярэднявечага замка садзейнічалі творчай працы над кнігай, якая і была завершана напярэдадні 1595 года.

Кнігу Радзівіл напісаў з мэтай "пашырэння кругагляду сваіх землякоў", але яна выходзіць далёка за рамкі простага апісання. Пасля яе працятання пераконнаваешся, што аўтар грунтоўна вывучыў літаратуру пра Блізкі Усход: у тэксце шмат спасылкаў на шэраг літэратурных крыніц, аўтар цытуе старажытных гісторыкаў Флавія, Плінія, Тацыта, падарожнікаў XI—XII стагоддзяў, пісьменнікаў XVI стагоддзя. Відавочна, у рабоце над кнігай Радзівіл карыстаўся багатай нясвіжскай бібліятэкай, заснаванай яшчэ бацькам, Радзівілам Чорным, дзе былі такія рарытэты, як "Экзатычная бібліятэка", "Мусульманскія гісторыі" і нават старадаўняя карта Еўропы і Паўночнай Афрыкі на пергаменце.

(Заканчэнне будзе).

МАКСІМ ГАРЭЦКІ НА СТАРОНКАХ «ЗВЕЗДЫ» 1919 ГОДА

ДЛЯ ПОСПЕХУ

Вяртанне Максіма Гарэцкага да чытача было доўгім і драматычным. Выдадзены ў 1984—1986 гадах Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы чатырохтомны збор яго твораў, дадатковы том, што ўбачыў свет у 1990 годзе, перавыданне ў 1992 годзе "Гісторыі беларускае літаратуры", палымянская публікацыя "Скарбаў жыцця" (1993, № 2), публіцыстыка, уведзеная апошнім часам у шырокі абыходак, традыцыйныя Гарэцкія чытанні (у 1999 годзе адбыліся ўжо восьмыя чытанні) пераканаўча засведчылі талент, інтэлект і здзіўляючую сумленнасць Адраджэнца — майстра прыгожага пісьменства, вучонага, журналіста, перакладчыка, фалькларыста Максіма Гарэцкага, які знаходзіцца "цалкам у літаратурна-грамадскім кантэксце нашай трагічнай эпохі" (Міхась Мушынскі).

Наперадзе — выданне Паўнага збору твораў пісьменніка. Гэтану лавіна папярэдніча вялікая падрыхтоўчая праца, сумесныя клопаты літаратуразнаўцаў, гісторыкаў, бібліяграфістаў, архівістаў, бібліятэчных і музейных работнікаў.

"Смаленск—Менск—Вільня" — менавіта пад такой назвай Максім Гарэцкі, скарыстаўшы псеўданім Дзед Кузьма, 9 жніўня 1927 года ў "Звяздзе" сярэд матэрыялаў, прысвечаных 10-гадоваму юбілею газеты, змясціў успаміны пра сваю працу тут. У 1918 годзе пісьменнік жыў у Смаленску і супрацоўнічаў у "Известиях Смоленскаго Совета". "Я даваў спачатку фельетоны і пераклады з сваіх жа апавяданняў у беларускай мове пад псеўданімам Дзед Кузьма", — чытаем ва ўспамінах.

З шэрагам тагачасных публікацый М. Гарэцкага чытач ужо знаёмы. Вывучэнне камплектаў "Известий..." за 1918 год, што захоўваюцца ў Нацыянальным

архіве Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўным архіве Смаленскай вобласці, дазволіла выявіць невядомыя даследчыкам артыкулы, рэпартажы, інтэрв'ю, інфармацыю, падпісаныя крыптанімамі Д. К., Д. К-а, псеўданімам "Панский Бизун". Адзін са знойдзеных тэкстаў — рэпартаж "Рэвалюцыйны трыбунал" ужо перадрукаваны ў часопісе "Нёман" (1998, № 6). Новыя матэрыялы ўяўляюцца каштоўнымі як для далейшага вывучэння творчай біяграфіі пісьменніка, яго акружэння, так і для асэнсавання твораў, напісаных у той час на смаленскім матэрыяле, у першую чаргу — аповесці "Дзве душы".

Пасля абвясчэння БССР М. Гарэцкі "ахвотна згадзіўся на прапазіцыю тав. Кнорына" і пераехаў у Менск на сталую працу ў "Звезду", бо тады "мела развінуцца шырокая культурная беларуская праца". І тут да месца даць слова Івану Луцэвічу — тагачаснаму сябру Максіма Гарэцкага, з кім разам сталі студэнтамі факультэта гісторыі мастацтваў Смаленскага аддзялення Маскоўскага археалагічнага інстытута. Сябра пакінуў пасаду агента ў смаленскім аддзеле забеспячэння Заходняй вобласці, пераехаў таксама ў Менск, дзе быў залічаны "агентам камісарыята харчавання Беларускай Рэспублікі", а паводле загаду па камісарыяту ад 23 студзеня 1919 года быў адкамандаваны з 21 студзеня ў рэдакцыю "Весткаў часовага работніка-сялянскага радавага ўрада Беларусі", што выходзілі на чатырох мовах: беларускай, рускай, польскай і яўрэйскай (у загадзе газета памылкова названа "Известник"). У "Вестках..." сябра

стаў сакратаром-перакладчыкам на беларускую мову. Праз год у газеце "Беларусь", калі ўлада ў Менску была польская, ён надрукаваў артыкул "Справа незалежнасці Беларусі за мінулы год" і падпісаў яго крыптанімам К-а. Чытач, немінна, ужо зраўнаваў, што гаворка ідзе пра Янку Купалу. У памятнаму артыкулу ён піша: "Першыя дні бальшавіцкай гаспадарыні ў Менску, падарожжаў на беларускую пратэстанцка-дэмакратычную гісторыю іначай думайце. На вышэйшай ступені Смаленску сваё крыптанімаў сьвітае, а некая дэмакратыя была на Беларусі ў гэты перыяд. Большавікі займаліся г. д. рэспублікай і вісціцкі беларускія Шантыра, (Жылуновіч пачаў ствараюць ужо ў створку савацкую ўрад якой заснаваў беларускай было ўжо і гэта "Мядовы мядзведзь" 1919 года. Мым супрацоўнік быў "дума чуюць, пра што перш чым шукаць тыя пытанні, зямся ка прэм'ер-міністра Народнай Рэспублікі 19 кевіча. 10 студзеня зрабіў наступныя Гродзенскага цай у газетцы 2.1 тка, што ў Меліцікі ўласці апарташасць Савецкай публікі. Гэта ў лектрызацыі і гатовы ехаць разам з бацька настраенне данні Рады". Антон Луцэвіч больш красавік Беларускай Рэспублікі.

Максім ГАРЭЦКІ з сям'ёй: жонкай Леанілай ЧАРНЯЎСКАЙ, сынам Лёнем і дачкой Галіяй.

ЧАРОЎНАЕ ЗАЛЕС

● Віктар ЖЫБРЫК.

Смаргонцы любяць свой горад, як і, дарэчы, жыхары Залесся, сваю вёску. І калі вы іх гоście, абавязкова пахваліцца лепшым. А ганарыцца ім ёсць чым. Напрыклад, імем кампазітара Агінскага, аўтара славагата паланеза. Быў такі славны старажытны род у польскім і нашым краях — Агінскі — дзяржаўны дзеячы, палітыкі, дыпламаты, асветнікі, змагары за свабоду свайго зямлі. Агінскія далі свету чалавека, чыё імя ўвайшло ў гісторыю аднойчы і назаўсёды. То быў Міхал Клеафас Агінскі. Былскучы дыпламат. Удзельнік вызваленчага паўстання 1794 года пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі. Ідучы ў бой завольнасць свайго радзімы, ён заявіў, што прыносіць ёй у дар "сваю маёмасць, працу і жыццё". На ўласныя грошы сфарміраваў атрад коннікаў-стралкоў, якія біліся ля Ашмян і Смаргоні, Вялянца і Валожына. Паўстанне было падаўлена, а Міхал Агінскі, не жадаючы прасіць памілавання ў царыцы Кацярыны II, эмігрыраваў за мяжу і толькі праз гады ў новага цара папрасіў дазволу вярнуцца на радзіму. Выбраў Агінскі маёнтка Залесся, што непадалёку ад Смаргоні, і правёў у ім дваццаць гадоў свайго жыцця — з 1802 па 1822 год. Пабудаваў тут новы каменны палац паводле канонаў класіцызму, разбіў англійскі парк, дзе і цяпер сажалка, і млын вядзаны, і альтанкі ля берага Віліі. Дабудаваў да палаца каланяда — для эранжарэі. Папрасіў насадыць паўсюдна мора кветак. Тут у яго, на той час ужо сенатара Расійскай імперыі, бывалі шануюныя госці, у тым ліку і сябры па зброі, па грозных днях паўстання. І звычайна прасілі гаспадара сесці за фартэпіяна і сыграць "той, наш паланез".

Палітыка і музыка былі сэнсам яго жыцця. Калі б не музыка, імя Міхала Клеафаса Агінскага ведалі б, відаць, толькі гісторыкі. З дзяцінства ён жыў музыкай, вельмі любіў скрыпку, пасталеўшы, напісаў шмат паланезаў, мазурак, рамансаў, маршаў, вальсаў, нават оперу. Напісаў мемуары і "Пісьмы пра музыку". Было ў яго першае, чыстае, але нязбыўнае каханне, якое і падштурхнула пісаць музыку. І была жонка, прыгажуня Ізабела, якая нарадзіла яму сына і пахавала мужа ў сваім венскім доме (пасля паражэння паўстання) пад чужым прозвішчам.

Але бесси... га зрабіў... нез "Развіцц... назваў яго... мяня ні месца... чым развіцц... быўнымі ма... напісаў пале... мь, да дарэ... тай старон... бланкітнімі... камі, якую а... кінучь назва... 1822 годзе... краю цар... барацьбы ў... чае паўста... успыхне ту... А калі яно... выгнаў іх... паланез бу... жынкія ў... яны гэты т... май". Для ко... за дзіўным... хаваюцца... ні, свая пат... казны больш... Залесся... здаўся мн... два павер... корпуса

БЕЛАРУСЫ Ў СВЕЦЕ

ГНЯЗДО БЕЛАРУСКАСЦІ SOKRATES

У Крынках ствараецца своеасаблівы цэнтр беларускай культуры Villa Sokrates. Яе ініцыятар і гаспадар Сакрат ЯНОВІЧ атрымаў нядаўна ў Варшаве «Вясёлкавы лаўр» за пашырэнне талерантнасці.

— Спдар Сакрат, віншую з узнагародай.

— Дзякуй. Я здзіўлены ёю, бо спачатку не ведаў, у чым справа, але мне казалі, што гэта прызнанне маеі дзейнасці ў напрамку пашырэння талерантнасці. Я разумею, што мае значэнне ў гэтым невялікае, але тут справа ў іншым:

ку раз у год. У ім будуць публікавацца тэксты пра беларускую літаратуру і культуру на мовах Еўропы. Для прыкладу, калі прафесар Лонданскага ўніверсітэта Арнольд Макмілін напісаў на англійскай мове эсэ пра прозу Пташнікава, мы яго так і апублікуем, даючы шырокае рэзюме па-

двій, памаленьку ёю зацікаўлівалася... А пераклады на беларускую мову маюць падвойнае значэнне. Па-першае, любому аўтару заўсёды цікава пабачыць пераклад сваіх твораў. А па-другое, такія пераклады ўваходзяць у субстанцыю беларускай літаратуры, еўрапеізауюць яе. Справа ў тым, каб беларуская літаратура хутчэй набывала еўрапейскі кантэкст. Каб не была павернута ў адзін, усходні бок. Бо культура ўсебаковая.

— Якія найбліжэйшыя планы?

— У палове жніўня ладзілі сустрэчу з сімвалічнай назвай — «Трыялог беларускі». Яе ўдзельнікі — нашы беластоцкія аўтары, пісьменнікі з Беларусі і аўтары з Заходняй Еўропы як трэці бок. Далей усё будзе залежаць ад фінансаў. Наша актыўнасць дабрачынная, бо ні я, ні хто-колечы з маіх калегаў на гэтым не зарабляе. Грошы патрэбныя на часопіс і сустрэчы...

Дай Бог, каб нам удалося выпускаць раз у год часопіс, якому мы надалі лацінскую назву «Anno Albarutheni», гэта значыць «Беларускі год». Лацінская назва не з фанабэрыі, а каб была працятаная ў Еўропе, каб, калі хто возьме часопіс у рукі, ведаў, на што спадзявацца.

— Сорака гадоў літаратурнае аб'яднанне «Белавежа» чакала свайго часопіса. Першы нумар «Тэрмапілаў» з'явіўся толькі ў пачатку гэтага года. Ці «Anno Albarutheni» не будзе яму канкурэнтам?

— Што вы! «Тэрмапілаў» — часопіс для беларускіх аўтараў, а наш — для аўтараў еўрапейскіх. Няма між намі ніякіх супярэчнасцей, наадварот, мы будзем дапаўняць, бо шмат з таго, што публікуюць «Тэрмапілаў», з'явіцца ў нас у перакладзе. Цяпер, напрыклад, адзін перакладчык працуе над дваццацію вершамі Яна Чыквіна. Мы сваім перыядыкам як быццам прабіваем акно ў Еўропу...

— Удачы!

Інтэр'ю ўзяў
Мікола ВАУРАНІЮК
("Ніва").

P. S. Друкуецца ў скарачэнні.

у стварэнні тэндэнцыі ў грамадскім жыцці... Вырашальную ролю адыграла нават не мая літаратура, а публіцыстыка ў польскіх газетах і часопісах, такіх, як «Gazeta Wyborcza», «Wprost». А яшчэ радуе, што атрымліваю яе ў кампаніі выдатных людзей, як, напрыклад, Аляксандр Малахоўскі, былы маршалак Сейма і вялікі аўтарытэт у грамадска-палітычным жыцці Польшчы.

— Чым мае быць Villa Sokrates?

— Тут будзе канцэнтрацыя дзеяння, накіраванае на абарону беларускай культуры. Хочам дапамагчы беларускай літаратуры прыжыцца ў Еўропе, дзе пра яе мала ведаюць. Бо няма каму яе папулярызаваць...

— Як гэта будзе адбывацца на практыцы?

— Мы — я тут не адзін, але і Лёнік Тарасевіч, і Юрка Хмялеўскі, і іншыя асобы, якія могуць у тым накірунку нешта арганізацыйна зрабіць — маем намер выдаваць перыядычны часопіс, спачат-

беларуску. Або італьянская паэтка Крыстыяна Мольдзі Равена (перакладае аднаго з нашых аўтараў) напісала падобнае эсэ, то мы гэта апублікуем на італьянскай мове, а рэзюме — на англійскай і беларускай. Але Мольдзі Равена таксама паэтка, і мы будзем намагацца перакласці нешта яе на беларускую мову. Гэта такі знак удзячнасці, але не толькі. Нашай стратэгіяй будзе стварэнне, так сказаць, гнёздаў зацікаўлення беларускасцю ў Еўропе. Маем шанц стварыць такое гнёздо ў Венецыі, Лондане ці Гановеце. Завязваем сувязі з брэтонскімі аўтарамі.

— А беларускія аўтары! Ці будзе і для іх у часопісе месца?

— Людміла Рублеўская напісала вельмі добрае эсэ пра актуальны стан беларускай літаратуры. Мы яго апублікуем не па-беларуску, але на адной з еўрапейскіх моў, каб людзі ў Еўропе змаглі з яго даведацца пра беларускую літаратуру. Трэба, каб інтэлектуальная Еўропа, якая ведае пра беларускую літаратуру з энцыклапеды-

моўны асяродак, абмяркоўваць літаратурныя творы, падзеі беларускага жыцця. Сярод іх была і я.

З дзяцінства бацькі абудзілі ў мяне любоў да роднай мовы, культуры, гісторыі, і я заўсёды ганарылася сваім нацыянальным паходжаннем. Тады часта ездзілі ў вандрожкі па Беларусі: Вязьнінка, Ракуцёўшчына, Гродна, Ліда, Навагрудак і шмат разоў Мінск. Не было яшчэ межаў, візаў і іншых перашкод, кожны мог паехаць. Ад усюга гэтага засталіся прыемныя ўспаміны, кнігі, фотаздымкі. Пазней у Вільні пачалі ўзнікаць розныя беларускія суполкі, (першыя — «Сябрына» і «ТБК»), якія аб'ядноўвалі захопленых людзей.

У Вальдаса Банайціса багатая асабістая бібліятэка беларускай літаратуры. Памятаю, як ён радаваўся, калі набыў кнігу «Гербы беларускіх гарадоў», апошняю кнігу У. Караткевіча «Быў. Ёсць. Буду». У яго ёсць дзевяцітомнік пісьменніка, які ён не толькі сам набыў, але дапамагаў гэта зрабіць і іншым. Вальдас Банайціс ніколі не прапускае мерапрыемстваў, што праводзяцца ў Таварыстве беларускай культуры Вільні. Вось такі цікавы чалавек жыве ў Літве, які сочыць за беларускай літаратурай, вывучае гісторыю, любіць паэзію.

Леакадзія МІЛАШ.

Вільня, Літва.

Асноўная прафесія Сяргея ТАРАСАВА — археолаг. Але на Беларусі ён вядомы і як аўтар і вядучы папулярнай краязнаўчай тэлеперадачы «Беларускі дом». Сяргей Тарасаў займаецца таксама літаратурнай творчасцю. Сёння прапануем увазе чытачоў новае апавяданне аўтара.

ЁН ПРАЧНУЎСЯ ў халодным поце і з паўгадзіны ляжаў нерухомо. Цішыня вялікай пустой кватэры ўсім цяжарам абрынулася на яго. Колькі часу? Ён пацягнуўся да гадзінніка і не адразу намацаў яго. Палова чацвёртай. З хвіліну вагаўся, ці запальваць свечку. Потым устаў, накінуў халат, падышоў да акна. Толькі тут пачуў, што на дварэ шуміць дождж. Вечер быццам збіраў кроплі ў жменьку і з усяе моцы шпурляў яму ў твар. Але кроплі не даліталі, доўгімі змейкамі спаўзлі па шыбінах. Зноў халодны жнівеньскі дождж. Няўтульна і адзінока. Праз цемру акна ён намагаўся ўбачыць хоць адзіны агеньчык. Дарэмна. Як чорныя хвалі, на вокны наплывала голле, пранізліва гудзеў вечер, сыпаў халодны дождж. «Каб на цябе ліха! — падумалася яму. — Так і звар'яецца можна».

Праз некаторы час чалавека зноў агарнуў сон...

***

...Канец жніўня. Цярусіць халодны заложны дождж. Усюды гразь, вада, шэрасць. Мокрая наскрозь вопратка агіднай вужакай сціскае цела. З кірасы вада струменьчыкам сцякае за каўнер і далей, у самыя боты. Мушкет і палаш, якія так натуральна стасаваліся да ваеннай амуніцыі, сталёвым цяжарам цягнуць долу, заганыюць па самыя шчыкалаткі ў слізкую гліну.

За спінаю грукочуць гарматы Каспара Бекеша, пад якія два дні яны рылі шанцы па загаду самога круля Стэфана. Наперадзе таксама гарматы. Але гэта ўжо чужыніскія.

Абараняючы замак, бесперастанна страляюць масквіты. Над галоўкамі са свістам лётаюць ядры. Нават не зразумееш, дзе свае, а дзе чужыніскія. Калі быў маладзейшы і неабстраляны, галава прыгіналася сама сабою. А зараз — які сэнс? Пацэліць можа любое ядро — як сваё, так і чужое. Варта толькі падмокнуць пораху або не разлічыць яго колькасць. Так было неаднойчы. Таму стой і чакай. Будзе загад бегчы — пабяжыш, загад страляць — будзеш страляць. Ад загаду і ад лёсу не ўцячэш. І ўсё-такі...

Лёгка зразумець венгерцаў, немцаў ці тых жа палякаў, што сабраліся пад сценамі гэтай магутнай крэпасці. За ёю — чужы для іх горад з безліччу скарбаў і багаццяў. Немцам круль плаціць адразу. За добрыя грошы, з выключным педантызмам яны проста працуюць у залежнасці ад вартасці работы. Стэфан набаджаў ім золата, якое яны самі здабудуць уласнай адвагай. Маўляў, што ў рукі трапіць, тое і ваша. Нездарма па некалькі разоў на дзень, нягледзячы на непагадзь, як дзікія звяры, кідаюцца на прыступ. Вялікія нясуць страты, але вераць, што жывым дастанецца большая доля.

Палякі — тыя ў агонь за сваім крулем. Хоць і золату адведзена не апошняя роля. І ўсё ж найперш — гонар, вяртанне спрадвечных зямель і гарадоў, якія цягнуцца ад Варшавы да Масквы, а можа, хто ведае, і далей. Ніколі не даруюць палякі ўдалых лівонскіх паходаў рускаму цару.

А што робім мы тут абозам літоўскім? Што і астатнія — ваюем. Пад штандарам ваяводы Віленскага, яго млодці пана Мікалая Радзівіла і сына яго Хрыстафора сабралася многа харугваў. Тут і адборныя

вершнікі пана Івана Хацкевіча і пана Івана Глябовіча, кашталяна менскага. І пешыя, і конныя, і гарматныя наравы. Мы таксама ваюем. За сваё, спрадвечнае. Вось толькі дзіўна, чаму там, за сценамі, разам з гарнізонамі рускага цара стаяць свае, ліцвіны, і не даюць горад? Неаднойчы бачылі на сценах нават жанчын, што дапамагалі абаронцам кідаць бярвенні і ліць гарачую смалу. Няўжо крывавы Іван ім бліжэйшы? Мо таму, што ў большасці яны праваслаўныя? Але і я праваслаўны. Усе ведаюць, як лагодна адносіцца круль Стэфан да «схізматыхаў». Чаму яны не жадаюць нашага вызвалення?

Быццам і свае там за сценамі крэпасці, і ўсё ж... Будзе загад — і я страляць буду.

Колькі ж можна стаяць у вадзе і чакаць?

Нарэшце гарматы Бекеша змоўклі. Вось зноў рушылі венгерцы. Так, за імі — наша чарга... Як цяжка выцягваць з гліны боты! Рушніца — стрэл, порах, кулю ў ствол — стрэл. Хутчэй, хутчэй, толькі наперад, толькі б не адстаць... Грамадою яно заўсёды лягчэй... Стрэл — кулю ў...

Сполахі — з-пад ног. Вочы засціла чырванню. Нешта слізкае прыліпла да скроні, а ў бок быццам уторкнуўся сук. Балюча...

Божа! Якая цішыня!.. Але што гэта?

Ён цяжка расплюшчыў вочы. З шэрага неба лілася вада. Дождж. Халодны, жнівеньскі, які працінае да костак...

***

Ён застагнаў. Галава з боку на бок замітусілася на падушцы, і ён зноў прагнуўся. З жахам сеў на ложку, страсянуў галавою, зганяючы рэшту прывідаў.

Так праходзіла каторая ўжо ноч. Але ніводнага разу нішто не паўтаралася. Зірнуў на гадзіннік. Шэсць раніцы. Падняўся, прайшоўся па пакоі. Што адбываецца? Можна, пайсці да доктара? З таго часу, як жонку з дзецьмі выправіў на поўдзень, ніводнага разу не праходзіла спакойна, без сноў. Самае страшнае, што адчуваўся яны да дробязей натуральна, у колерах і гуках. І да гэтага часу ён фізічна адчувае, як цяжкія двуручныя меч рассякае наўскос яго цела, як падбіраецца і ліжа пяткі пякельны езуіцкі агонь, як з крывам «shaise» вылятае з-пад ног выбіты каваным ботам тэбурэт, і вялікі барванне сплах над горадам, паходжанне якога ён не мог зразумець, ужо не ідзе ўздвоўж вуліцы, а стаіць чорным адбіткам, ценем на цагляных нейкага дома. Усё звышнатуральна і ненатуральна.

«Здароўе выдатнае, трохі падгулялі нервы. Адпачніце», — параіў доктар.

«Лёгка сказаць — адпачніце», — падумалася яму. А што, прабачце, ён робіць, як не адпачывае? Дакладней, спрабуе гэта рабіць вось ужо амаль тыдзень!

Ён прайшоў у кабінет. Вялікі стол, кульман, планшэты. На сценах развешаны планы і праекты: дамы, кварталы, цэлыя гарады. Гэта яго праца, яго творчасць. Пасада галоўнага архітэктара буйнога горада — адказная і клопатная справа. Зараз ён мае ўсё, што можа пажадаць чалавек на гэтай зямлі. З ім лічацца, да яго думкі прыслухоўваюцца, з ім шукаюць сяброўства. Але ўсё прыйшло не адразу...

Вось тут, у куце, вісіць праект

АДВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ

ЗАХАПЛЕННЕ
Вальдаса БАНАЙЦІСА

У саветкія часы была магчымасць выпісваць выданні розных рэспублік, каштавала падпіска надарога, таму і атрымлівала шмат часопісаў і газет, прыходзіла шмат пісем. Вядома, са школьных гадоў выпісвала з Беларусі «Голас Радзімы», «ЛіМ», потым «Наша слова», часопісы «Польмя», «Алеся». Зараз гэта зрабіць вельмі дорага.

Напрыканцы 80-х гадоў я пачала атрымліваць лісты ад Вальдаса Банайціса, лісты-запрашэнні на розныя мерапрыемствы. Спачатку неяк было дзіўна: літовец піша па-беларуску. Аднойчы, калі атрымала чарговае запрашэнне на літаратурную вечарыну ў кавярню «Літарату», вырашыла пайсці. Першая літаратурная імпрэза, прысвечаная Цётцы, якую веў Вальдас Банайціс, вельмі ўразіла глыбокім веданнем творчасці пісьменніцы. Потым вечарыны прайшлі ў Грыгішках, у Нова-Вільні. У той раз па запрашэнню В. Банайціса ў Нова-Вільню прыежджаў народны тэатр з Маладзечна са спектаклем «Суд Алаізы» па твору Валянціны Коўтун,

прысвечанаму 110-й гадавіне з дня нараджэння беларускай паэты.

Так сталася, што Цётка нейкі час працавала ў шпіталі, дзе доктарам-нарколагам працуе В. Банайціс. Ён жа правёў для жадаючых экскурсію па будынках і парку шпітала.

Пасля першай сустрэчы ўжо не прапускала ніводнага мерапрыемства.

А пачалося яго захапленне Беларуссю, як потым распавядаў спдар Банайціс, так. Калі вярнуўся сын з войска, яны разам рушылі ў вандрожку на Віцебшчыну. Іх захапілі прыгожыя краявіды азёрнага краю, але больш за ўсё ўразілі кнігі на беларускай мове, факсімільныя выданні. Яны прывезлі з вандрожкі шмат кніг. Потым В. Банайціс арганізаваў у кнігарнях Вільні аддзелы беларускай кнігі і сам зрабіўся кніганосам, прывозіў кнігі з Беларусі, часцей з Астраўца і Ашмян. Цікавы быў пачатак 90-х гадоў: нацыянальнае адраджэнне ў Літве, пазней — у Беларусі. В. Банайціс пачаў вывучаць беларускую мову, на галоўпаштамце адшукаў людзей, якія выпісвалі беларускую прэсу, каб мець

яго першага пабудаванага дома. Каб паставіць яго, давялося тое-сёе разбурыць. Ох, які тады падняўся лямант! Пісалі на яго пісьмы, скаргі, шукалі недахопаў у праекце, ледзь не на дэманстрацыі выходзілі, калі пачалі рушыць некалькі тых дарэвалюцыйных развалюх. Дзеля чаго? Ён жа дакладна абгрунтаваў, што тая старэчка толькі псуе знешні выгляд горада, а мы будзем новае жыццё, у якім новы чалавек павінен карыстацца ўсімі выгодамі новай культуры. Колькі можна цягнуць за сабою гэты цяжар царскай спадчыны? Што яна давала? Жыць у тых развалюхах людзі не хацелі, а рэканструяваць іх — даражэй, чым будаваць новыя дамы. Вядома, недахопы ў тым праекце былі. Але зараз гэта ўжо не мае значэння, бо, дарэчы, няма і таго дома. На яго месцы ён паставіў прыгожы Палац культуры. Гарлапаны сціхлі, і перад ім адкрылася шырокая перспектыва творчай дзейнасці. Ён ганарыўся сваёй работай. Не кожнаму здаралася ўвасобіць у жыццё так многа сваіх задум, так упрыгожыць, фактычна перабудаваць цэлы горад. За

мацца вецер. І вось ужо нагнаў шэрыя хмары. Як яны недарэчы! А можа, гэта і добра: і без сонца зараз будзе спёка.

...Зноў свіння. Колькі ўжо разоў сустракаліся з ёю твар у твар, а яна ўсё па-свойму, па-свінску. Куды гэты раз кіруе свой лыч? Д'ябла што ўбачаць крыжакі па баках, нават коням на морду пачапалі засланкі, каб не кідаліся ўбок.

Куды гэта яна кіруецца? Кожны ведае: дзе паверне — там і смерць. Толькі мала тут тых, хто ні разу не глядзеў ёй у вочы. Жыццё — смерць — жыццё. Так чалавеку наканавана Богам. Але жыццё...

Паварочваецца на нас. Тупат падобны на грукат падаючага камення. Стрэлы самі кладуцца на лугі і павольна ўздываюцца ўгору... Гэта апошнія хвіліны. Вопытныя воі ведаюць: дзве стралы ў першым радзе не выпускаць — не паспееш. Трэба пацэліць першай. Але куды? Вершнік поўнасьцю закаваны ў жалеза, толькі маленькія шыліны на шаломах для вачэй. Вось каб патрапіць у гэту шыліну!

Свіння, але ашчэрылася, быц-

верабеі, выпусціў, а потым дакажы, што яно тваё. Думаў, пабаліць — ды і адпусціць. Не адпусціла...

Распрацаваць праект новага палаца далі, вядома, яму. Усё зрабіў як належыць: з фантазіямі, галерэямі, калонамі... Атрымалася грандыёзна. Гэта быў яго самы вялікі праект. Тут, у гэтым кабінце, сядзеў удзень і ўначы. Схуднеў, асунуўся, але зрабіў у тэрмін. І самому было прыемна адчуваць вартасць свайго таленту, сваёй працаздольнасці. Праект падтрымалі, калі не лічыць некаторых дробязей. Але паступова ўсё пачало неяк пераварочвацца з ног на галаву.

Прайшло літаральна з паўгода, як сталі раздавацца галасы, што такі праект варта было б абмеркаваць усенародна, а мо нават і аб'явіць конкурс. Што і было зроблена.

Гэта занепакоіла. Ён кідаўся з аднаго кабінета ў другі, але ўсюды разводзілі рукамі. Са сваім праектам ён застаўся адзін. А праз нейкі час была выстава-абмеркаванне прадстаўленых на конкурс работ. Ён доўга вагаўся,

канструкцыя нахілілася і пачала паступова валіцца. Не далятаючы да зямлі, паасобныя блокі выпадалі, і вежа пачала нагадваць вялізнага павука, доўгія ногі якога, шырока раскінуўшыся па зямлі, уздрыгвалі ў перадсмяротнай агоніі.

Лондан. Таўэр. З вежаў, што стаяць па кутах, як гарох, пасыпаліся цагляныя і каменныя блокі. Яны неяк дзіўна разбураліся знізу, і ўвесь замак быццам прысядаў, рабіўся ўсё ніжэйшы і ніжэйшы, пакуль не ператварыўся ў суцэльную гару друзу.

Каір, піраміды фараонаў у Гізе. Магутны вецер змятаў, пачынаючы з вяршынь, адзін каменны блок за другім, з усіх пірамід адразу. Хутка наваколняя пустэля стала падобнай на вялізную дзіцячую плячоўку, па якой раскідалі безліч невялікіх кубікаў.

Кіеў, Сафія. Старажытны храм белай птушкай узяўся ў паветры і адразу ж апусціўся на зямлю, як разбітая бочка, з якой зляцелі абручы і разляцеліся клёпкі.

Другая сцяна, трэцяя — усюды адно і тое ж. Рушылася ўсё, акрамя таго, што... праектаваў і будаваў ён САМ.

Ён ліхаманкава круціўся на месцы, але ўсюды бачыў толькі руіны. Жахлівая карціна сусветнай пустэчы запоўніла пакой. У ёй раслі, павялічваліся ў памерах ЯГО дамы, ЯГО палацы, ЯГО помнікі. Яны сыходзіліся разам і трэсліся ў бязгучным рогаце. А ён, як вар'ят, круціўся на месцы, махаючы рукамі: "Не, не, не! Не хачу! Не жадаю!"

Чалавек млява асунуўся на падлогу.

Сяргей ТАРАСАЎ

ПАКАРАННЕ

АПАВЯДАННЕ

сваё архітэктарскае жыццё ён зразумеў адну ісціну: каб пакінуць па сабе след, каб твае дамы сталі помнікамі, іх павінна бачыць як мага большая колькасць людзей. А таму яны павінны стаяць у цэнтры, навідавоку. Могуць быць і памылкі, і недакладнасці, і адсутнасць гармоніі, але з цягам часу з імі звыкаюцца, і яны як бы знікаюць. Іх перастаюць заўважаць. Недахопы становяцца вартасцямі. Праўда, некаторым хацелася зрабіць акцэнт на яго недахопах, на знішчэнні развалюх, якія яны называлі "помнікамі архітэктуры". Але было позна: ён стаў недасягальным, модным і вялікім архітэктарам. Гаспадары прэстыжных мяккіх кабінетаў сустракалі яго з пашанаю, па-сяброўску прасілі зрабіць невялікія праекты "паляўнічых хатаў" альбо ўтульных "гнездаў" для адпачынку на дзікай прыродзе. Ён нікому не адмаўляў, хоць, зразумела, не ўсё рабіў сам, але праекты лічыліся ад яго.

За свае заслугі і паслугі атрымаў адпаведную пасаду і вольныя рукі. Вось тады і разгарнуўся па-сапраўднаму яго талент. Усё, што перашкаджала на яго шляху, — зносілася. Зносіліся, расаднікі рэлігійнага дурману, старыя дамы і гасцініцы, выскакаліся скверы і паркі, на месцы якіх рабіліся прыгожыя спартыўныя комплексы. У здаровым целе — здаровы дух! Даеш! Даеш! Даеш! І ён даваў... Ах, які то быў час! І раптам...

... Крыжакі ўжо блізка. Пад цяжкім тупатом закаваных у жалеза коней пагойдываецца зямля. Не глядзячы, інтуітыўна, каторы ўжо раз абмацаў калчан. Стрэлы на месцы. Зірнуў у адзін бок, у другі — напружаныя твары, нядобрыя, але спакойныя вочы, збялелыя, сцятыя вусны.

Цішыня. Толькі тупат. Бліжэй і бліжэй. З рання, быццам у прадчуванні бітвы, пачаў узды-

цам вожык. Ну, то зараз атрымаеш! Вось хоць гэты, у белай накідцы з чорным крыжам і каляровым пер'ем на шалома... Галоўнае не спяшацца, хай падляціць бліжэй...

Мы ўжо бачым адзін аднаго: ён — першы там, я — першы тут. За яго спінаю шалёны нястрымны паток, грукат цяжкіх капытоў, спалення гарады і вёскі, сотні забітых і параненых. За маёю — напружаная цішыня і чаканне.

Грукат раскалыхаў цішыню. Імгненне — і вострае жалеза з рыпучым хрустам разрывае каваную кальчугу, рассякае скураную сукенку і мякка ўпіваецца ў цёплае цела. Наскрозь. Апошні ўздых... Толькі вочы яшчэ бачаць, як страла, сарваўшыся з цецівы, з віскам працінае вузкую шыліну ў жалезным шалома...

Вершнік выпускае кап'ё і повад, павольна спаўзае долу...

Сышліся хмары, грывнуў гром. Першыя буйныя кроплі жнівеньскага дажджу ўпалі на халоднае жалеза...

...Раптам усё пачало мяняцца. Нават цяжка сказаць, што гаспрыяла пачатку. Чамусьці загаварылі аб асяроддзі, экалогіі, культурнай спадчыне. Гаварылі і раней. Ён і сам "на ўра" прачытаў некалькі лекцыяў на розных узроўнях. І гэта ўспрымалася нармальна. Гаварыць — гаварылі, але і справу рабіць не забываліся. Думалі адно, гаварылі другое, а рабілі — трэцяе. Але трыадзінства пачало мяняцца, і ён адчуў гэта адным з першых.

Пачалося з дробязі. Пад чарговы распрацаваны праект знеслі былія манастырскія келлі. Царкву і манастыр знеслі раней. Усё было як звычайна. Але раптам, як і трыццаць гадоў назад, пасыпаліся пісьмы, скаргі, і яму ў вышэйшых інстанцыях давялося выслухаць непрыемныя словы. Рапілі быць больш прадбачлівым. Ён паабяцаў. Але ж слова не

але ўсё ж пайшоў глядзець. Як прафесіянал, у глыбіні душы вымушаны быў прызнаць, што некаторыя праекты былі лепшыя за яго. Але больш за ўсё ўразілі запісы ў кнізе водгукаў адносна яго праекта: "гігантанія", "адсутнасць элементарнага густу", "бязглуздзіць". Гэта быў удар. Такого не чакаў не толькі ён, але і тыя, хто яго падтрымліваў.

Штосьці надламалася і пакацілася ўніз. Да яго прапаноў, думкі пачалі ставіцца асцярожна. А потым і ўвогуле намякнулі, што час яго прайшоў, што на яго рахунку і так шмат такога, што з гадамі цяжка будзе расшумачыць нашчадкам... Ці ж яго ў гэтым віна? Жыў, вучыўся, працаваў. Як мог, як патрабаваў час. Дарэчы, час...

Ён ніколі не бачыў сваіх сноў да канца. Кожны раз кашмар спыняўся там, дзе ён як чалавек пераставаў існаваць. І не раней. Ён зразумеў, што гэта толькі сон, але прагнуцца раней не мог. У сне ён павінен быў загінуць і часцей за ўсё — гераічна, зрабіўшы нешта добрае для людзей, для чалавецтва. У снах ён ніколі не шкадаваў сябе, і гэта было так пакутліва і нясцерпна, што ўдзень ён не жыў, а існаваў.

Прайшоў тыдзень, другі. Хутка трэба было выходзіць на працу. Ад яго чакалі праекта сусветнай велічыні і значнасці, які як сімвал моды і неўміручасці будзе адзіны ў краіне. А можа, і ў свеце. А ў яго нічога не было...

Ён стаяў пасярод кабінета, паварочваючыся то ў адзін, то ў другі бок. Сцяна, сцяна — акно. Вось тут, на правай сцяне, павінны быць знакітныя помнікі архітэктуры. Але што гэта? Раптам малюнкi ажылі — усе разам, і кожны паасобку. Яны сталі натуральна каляровымі, аб'ёмнымі, як у галаграфіі. Вось Парыж, Эйфелева вежа. Зламалася адна апора, другая. Спісчастая

Дзверы турэмнай камеры тужліва зарыпелі, і ў праёме, асветленым хісткім ліхтарыкам, з'явілася цыбатая постаць. Крокі каваных ботаў металічным рэхам аддаваліся ў напружанай цішыні.

Яго скаланула. Ён падхапіўся, сеў, звесіўшы ногі з голага ложка. Галава гудзела. Зноў на допыт?

— Устаць! — гаркнуў жандар, адчыніўшы дзверы.

Ён пакутліва ўстаў, унурыўшы галаву. На парозе стаяў афіцэр.

— Прачнуліся, пан бунтаўшчык? Ну, як сябе пачуваеце ў нашым "гатэлі"? Ці падабаецца абслуга? — жандар сеў, закінуўшы нагу за нагу, дастаў пачак цыгарэт. — Курыце, — працягнуў яму.

Ён маўчаў. Папяросны агенчык дрыготка скакаў у руцэ.

— Сядзіце, — змлаваўся жандар. — Я разумею вашу высякародную маўклівасць. Да гэтага вас вымушае пачуццё гонару, таварыскасці. Дарэчы, я і не збіраюся іх парушаць. Але зараз вы дзяржаўны злачынца, які падняў руку супроць моцы, якая завецца "імперыя". І яна вас змяла са свайго шляху. Ці не так? Тыя мужыкі, якіх вы адарвалі ад працы, і іх галазядыя правадыры, нахштатт Каліноўскага, — людзі не вышэйшага кола, хоць і ўмеюць прыгожа гаварыць, а яшчэ лепш — пісаць. Але як вы, разумны чалавек, маглі ім паверыць?

— Гэта не ваша справа, — адтыгнуўшага дыму ён цяжка закашляўся.

— Слушна. Але, на жаль, іронія лёсу: гэта — "ваша справа", і ляжыць яна на маім сталі. Між іншым, ад вас залежыць, як і калі будзе скончана... Мінімум пакарання вы сабе забяспечылі — турма або Сібір. А за максімум трэба яшчэ хадаінічаць. Спядзяюся, наш высокі суд не адмовіць. Ці, можа, вы хочаце трапіць на адну шыбеніцу з мужыкамі? Цікавае будзе відвішча, магу вас запэўніць. Я не паляю, крый Божа. Хіба запало-

хаеш тых, хто з косамі супроць гармат ваюе? Але я звяртаюся да вашага дваранскага гонару, да добрага імя вашага роду. На вашым месцы...

— Магу саступіць...

— Дзякуй, буду мець на ўвазе. Дык вось, на вашым месцы я падумаў бы не толькі пра сябе. Малады ўзрост — сталы згаізм. Паразважайце, што чакае вашых сясцёр, не кажучы пра бацькоў...

— Пры чым тут яны?!

— Дарагі мой, усе ў гэтым свеце звязаны адзіным ланцужком. Яны будуць сваякамі дзяржаўнага злачынцы, а гэта — на ўсё жыццё. Такім чынам, вы робіце шкоду не дзяржаве, не нам і нават на сабе, а ў першую чаргу ім — хочаце таго ці не. Здаецца, я бачу ход вашых думак. Вы шукаеце выйсця. Ці не так?

— Так.

— Але гэта выйсце не толькі з-за кратаў. Вы павінны разумець. Гэта вяртанне ў жыццё звычайнае, нармальнае чалавечае жыццё, якога вы ў свае 18 год, уласна кажучы, не бачылі.

— І чаго гэта будзе каштаваць?

— О, я бачу, у вас з'явілася цікавасць да жыцця. Нічога. Сапраўды, нічога. Вам не прыйдзе нікога выдаваць з таварышаў, рабіць даносы і іншыя паскудствы. Проста раскажыце пра сябе. Усё. Ад пачатку і да канца: дзе былі, што рабілі ці збіраліся рабіць, з кім сустракаліся, каго ведалі. Зразумела, праўду. Хлусню мы ведаем і самі. Акрамя таго, нас асабліва цікавяць некаторыя дробязі і абставіны, якія, спадзяюся, не выклічуць з вашага боку асаблівых цяжкасцей. І, што галоўнае, — вы застаняцеся чыстым, высякародным чалавекам, зможаце жыць у імя нашай магутнай дзяржавы. Між намі кажучы, усе мы ў маладосці нейкім чынам бунтавалі. Я таксама не выключэнне. Толькі зараз усвядоміў, што гэта агульначалавечы закон, які абумоўлены недахопам маладосці ў ведах і ладзе жыцця. Усё мяняецца, як казалі старажытныя філосафы. Ну, дык як?

Жандар праціраў шкельцы пенснэ, пазіраючы на згорбленага чалавека сваімі маленькімі вочкамі.

— Рашайцеся, малады чалавек. Другі раз такой нагоды не будзе. Ну?

— Я згодны, — ледзь чутна вымавілі перасмаглыя губы.

— Чую словы разумнага чалавека. Вы будзеце жыць. Гэта прыемна. Хутка вы ўсё забудзеце, як дурны сон. Вунь глянцё, нават сонца зазірнула ў вашы апартаменты. Гэта добры знак вашага лёсу...

Раніцай ён прачнуўся на падлозе свайго кабінета. Першыя жнівеньскія сонечныя промні палосамі расфарбавалі сцены. На вуліцы было ціха і спакойна. Ён падышоў да стала. Узняў чысты аркуш паперы, ручку. Пасярэдзіне ліста вялікімі, амаль друкаванымі літарамі вывеў: "Зява". Ніжэй пачаў пісаць: "Прашу звольніць..."

Заваніў тэлефон. Ён зняў трубку, прыклаў да вуха.

— Алё! Здароў, стары! Спіш? З чэб пляшка! За што? За добрую вестку. Нават не пляшка, а цэлая скрынка! Што? З павышэннем віншуня! Якім? Угору пайшоў. Учора зацвердзілі на новую пасаду ў сталіцу. Глядзі, не забывай старых сяброў! Ну, будзь!..

Цішыня пасля навалыніцы была падобная на мяккую стрыманасць бабінага лета. Неўзабаве за восенню надыйдзе і зіма. Ужо хутка...

ЛЮБОЎ ДЫ ЛАД: ПАПУЛЯРНАЯ ВЯДУЧАЯ ЗАБАЎЛЯЛЬНЫХ ТЭЛЕПЕРАДАЧ УЗЯЛА ШЛЮБ

я згадаў гэты выпадак, Ларыса засмялася:

— А было так: у кінафільме "Смерць і крыху любові" я выконвала ролю нявесты. Адзін з кадраў неяк трапіў у рэдакцыю, ён і аказаўся на старонцы газеты.

— Атрымалася ў пэўнай ступені сімвалічна.

— Відаць, так. Мы ж з Сашам ужо рыхтаваліся да вяселля.

Здымалася Л. Грыбалёва і ў іншых фільмах. У прыватнасці — у музычнай камедыі "Прывітанне ад Чарлі Трубача". Аднак найбольш вядомая Ларыса як вядучая беларускай тэлеперадачы "Усё нармальна,

дапамагчы. І мне памагаў неаднойчы.

У Ларысы шмат клопатаў, шмат работы. Здымкі ў кінафільмах, выступленні ў канцэртах, роля вядучай у перадачах "Усё нармальна, мама" на БТ і "Ранішняя пошта" на першым канале расійскага тэлебачання. У расійскай сталіцы яна бывае на запісах па два разы на месяц.

Вось такая яна, Ларыса Грыбалёва, — вясёлая, энергічная. І на сваім вяселлі заставалася такой жа. Зарэгістравалі шлюб маладыя ў Траецкім прадмесці — старажытным кутку Мінска. Тут іх шчыра віталі родныя, блізкія, сябры. Іграла музыка, гучалі песні. Пасля накіраваліся ў Дудуткі.

Дудуткі — адна з чудаўных беларускіх мясцін. У гэтай вёсачцы на берэзе ракі Пціч нібы спецыяльна сабраліся і захаваліся розныя даўнія пабудовы. І ехаць туды недалёка — нейкіх сорак кіламетраў. Затое задавальненні атрымаеш удосталь. Млыны — вядзьяны і ветраны, шынок, карчма, коні, вазы, палі, лугі, паляны... У Дудутках праводзяцца шматлікія мастацкія і фальклорныя святы, нярэдка з удзелам вядомых у рэспубліцы людзей, гасцей з замеж-

ВЯСЕЛЛЕ

Гэтая падзея стала важнай не толькі ў жыцці Ларысы. Яна выклікала цікавасць у шматлікіх прыхільнікаў тэлеперадачы "Усё нармальна, мама", асабліва ў маладзі. Інтэрэс быў падагрэты прэсай. Пару месяцаў таму адна з газет так далікатненька-цмяненька паведаміла, што Грыбалёва... выйшла замуж. І здымак надрукавала: на ім Ларыса ў шлюбным уборы, а побач высокі малады чалавек.

Калі пасля сапраўднага вяселля

мама". Гэта забавляльная музычная праграма для моладзі. Песні, музыка, танцы чаргуюцца ў ёй з жартамі, каламбурамі вядучай.

— Скажыце, — спытаў я, — адкуль яны бяруцца ў вас? Самі складаеце ці нехта піша іх?

— Кожны павінен займацца сваёй справай. Письменнікі — пісаць, артысты — увасабляць напісанае. Хаця імпрывізацыі на сцэне, на тэлеэкране я не цураюся. Так-ты мне пішуць Ігар Каліноў, Міхаіл Тамковіч і члены каманды клуба вясёлых і знаходлівых "ЧП".

А песні, якія я спяваю, у асноўным віцябляніна Валерыя Дамарацкага. Менавіта ён вывеў мяне ў людзі — на мой першы фестываль у Маладзечне.

Ларыса Грыбалёва скончыла педінстытут у родным Віцебску, пасля — Беларускі ўніверсітэт культуры. На фестывалі "Маладзечна-94" заняла другое месца ў конкурсе маладых выканаўцаў. Песні "Кошка" і "Алешкіна каханне" спадабаліся Міхаілу Фінбергу, прафесару, народнаму артысту, кіраўніку вядомага ў свеце канцэртнага аркестра Беларусі. Міхаіл Якаўлевіч прапанаваў Ларысе стаць салісткай у яго калектыве. Яна і цяпер задаволена і кіраўніком аркестра, і калектывам.

— У ім, — расказала Грыбалёва, — усе прафесіяналы, таленавітыя музыканты. Як гаворыцца, з паўслова разумеюць адзін аднаго. І Міхаіл Якаўлевіч таленавіты і добры чалавек. Ён заўсёды гатовы

Ларысы ГРЫБАЛЁВАЙ

жа. Тут нават папярэдні пасол Вялікабрытаніі Джэсіка Пірс, зняўшы абутак, аднойчы кінулася ў скокі.

Вяселле Ларысы Грыбалёвай прайшло незабыўна для многіх. Бацькі, самі маладыя пастараліся. Было ўсё: і забавы, і стравы беларускай нацыянальнай кухні, і розныя напоі... А таксама лэзья, начлег на сене ў адрыве. Наладжваліся арыгінальныя гульні, дэманстраваліся сёння ўжо экзатычныя прыпады, тэхніка, у тым ліку аўтамабіль, які італьянцы хацелі набыць за вялікія грошы, але ім адмовілі.

А нявеста красавала ў шыкоўным уборы, які ёй ахвяраваў салон вясельнай моды АРТ — "Подыум". Зрэшты, вы самі можаце ўбачыць усё гэта на фотаздымках. Мужам Ларысы стаў прафесійны фатограф, студэнт чацвёртага курса факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Аляксандр.

Што ж далей, якія планы? — Рыхтую з Міхаілам Якаўлевічам мой персанальны канцэрт, аўдыёкасету са сваімі песнямі. І паранейшаму буду весці забавляльны тэлеперадачы ў Мінску і Маскве.

А ці ёсць у Ларысы звычайныя жаночыя захапленні?

— А як жа? Вяжу розныя адзежкі. Збіраю капялюшыкі.

— Капялюшыкі? Якія? — Вядома, жаночыя. А пачала з бабулінага. І ў першай праграме "Усё нармальна, мама" здымалася менавіта ў ім. Каб вы бачылі, як бабуля радавалася!

У Дудутках Ларыса і Аляксандр малаткамі сімвалічна кавалі сваё шчасце. Няхай яно будзе светлым і доўгім!

Мікалай ДЗЕЛЯНКОЎСКИ.

НА ЗДЫМКАХ: вясельныя кадры з сямейнага альбома маладых.

3 НОВЫХ ВЕРШАЎ

Ганна КАШУБА

Рассакрэчу мары толькі ветру,
А сумненні выкажу дажджу,
І цяплу асенняму паверу,
Аб пачуццях лесу раскажу.

І душу прад ім адкрыю насцеж —
Хай зняме ці няхай крычыць,
Толькі б мне ад гора не упасці,
Ды прырода ўмее палячыць —

Забярэ трывогі і нягоды,
І запаліць добры бляск вачэй,
Прывядзе і думкі ўсе да згоды,
Кроў па жылах павядзе хутчэй.

Ёй адной душу даверу й цела
У каторы, у каторы раз...
Я, паверце, аднаго хацела б,
Каб лячыўся ёю кожны з нас.

Усёваладу ЖУКОЎСКАМУ,
майстру па вырабу струнных
інструментаў

Звініць сярэбрам гук чароўны,
Пле крышталёвай чысцінёй,
Плыве паволі, быццам чоўны
Па рэчцы-матухне сваёй.

То раптам птушкай узлятае
Туды, дзе мар наткалі сны.
А потым сумам так кранае
Мінорны гук яго струны.

Адкуль жа ў струн шчымлівы голас,
Адкуль прыгожы мяккі гук?
Адтуль, дзе ўлетку кожны колас
Чакае шчырых добрых рук.

Дзе вербы кланяюцца росам,
Дзе танчаць кветкі на лугах...
Тут сэрца Майстра засталася,
Тут гукаў вытанчаны ўзмах.

Дык жа плыві, твой човен, лёгка,
Каб не змялела плынь жыцця,
Хай будзе шлях яго далёкім
І ў сэрцах мае свой працяг.

О музыкі гаючае святло!
Вядзі душу, аслеплую ад болю,
І загаі, не дай хварэць ёй болей,
О музыкі гаючае святло.
На крылах гукаў трапяткіх
Душа узносіцца да Бога.

Не трэба слоў, Не трэба больш нічога —
Каб паўтараўся толькі гэты міг.
А сэрцы, што прамерзлі навілет,
Вы музыку не слухайце, а чуіце...

О музыка! З табою мой палёт
Па вечную гармонію пачуццяў!

АДКАЗЫ НА КРЫЖАВАНКУ «ПЕРАКЛАДЗІ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ», ЗМЕСЧАНУЮ ў № 31

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 4. Свята. 8. Уражанне. 9. Дзіва. 10. Асвячэнне. 11. Смак. 12. Крама. 14. Зніч. 15. Артыкул. 18. Гай. 19. Усход. 21. Ліпень. 22. Натхненне. 23. Кісць. 25. Світанне. 29. Пэндаль. 33. Кватэра. 34. Стома. 36. Садавіна. 37. Краса. 38. Пяшчота. 39. Пытанне.

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Сустрэча. 2. Чаромха. 3. Зносіны. 5. Вячэра. 6. Адценне. 7. Хараство. 11. Сучаснік. 13. Сумленне. 16. Талент. 17. Жмень. 18. Гандаль. 20. Ахова. 24. Цямлівасць. 26. Агароджа. 27. Фэст. 28. Здымак. 30. Цвік. 31. Стос. 32. Суніцы. 34. Смага. 35. Кроп.